Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (otrā palāta)

2018. gada 20. septembrī*

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Patērētāju tiesību aizsardzība – Negodīgi noteikumi – Direktīva 93/13/EEK – Piemērošanas joma – 1. panta 2. punkts – Obligātas valsts tiesību normas – 3. panta 1. punkts – Jēdziens "līguma noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās" – Noteikums, kas iekļauts līgumā pēc tā noslēgšanas, iejaucoties valsts likumdevējam – 4. panta 2. punkts – Noteikuma formulējuma skaidrība un saprotamība – 6. panta 1. punkts – Valsts tiesas pēc savas ierosmes veikta līguma noteikuma negodīguma pārbaude – Starp tirgotāju un patērētāju noslēgts aizdevuma līgums, kas izteikts ārvalstu valūtā

Lieta C-51/17

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Fővárosi Ítélőtábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa, Ungārija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2017. gada 17. janvārī un kas Tiesā reģistrēts 2017. gada 1. februārī, tiesvedībā

OTP Bank Nyrt.,

OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.

pret

Teréz Ilyés,

Emil Kiss.

TIESA (otrā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētājs M. Ilešičs [*M. Ilešič*], tiesneši A. Ross [*A. Rosas*], K. Toadere [*C. Toader*], A. Prehala [*A. Prechal*] (referente) un E. Jarašūns [*E. Jarašiūnas*],

ģenerāladvokāts: E. Tančevs [*E. Tanchev*],

sekretārs: I. Illēši [*I. Iléssy*], administrators,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2018. gada 22. februāra tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

– *OTP Bank Nyrt.* un *OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.* vārdā – *A. Lendvai*, *ügyvéd*,

– *T. Ilyés* un *E. Kiss* vārdā – *P. Dantesz*, *ügyvéd*,

* Tiesvedības valoda – ungāru.

– Ungārijas valdības vārdā – *M. Z. Fehér*, pārstāvis,

– Polijas valdības vārdā – *B. Majczyna*, pārstāvis,

– Eiropas Komisijas vārdā – *A. Tokár* un *A. Cleenewerck de Crayencour*, pārstāvji,

noklausījusies ģenerāladvokāta secinājumus 2018. gada 3. maija tiesas sēdē,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV 1993, L 95, 29. lpp.) 1. panta 2. punktu, 3. panta 1. punktu un 4. panta 2. punktu, kā arī šīs direktīvas pielikuma 1. punkta i) apakšpunktu.

2 Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp *OTP Bank Nyrt.* un *OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.* (turpmāk tekstā kopā – "*OTP Bank*"), no vienas puses, un *Teréz Ilyés* un *Emil Kiss* (turpmāk tekstā kopā – "aizdevuma ņēmēji"), no otras puses, par prasību konstatēt atsevišķu noteikumu aizdevuma līgumā, kas izteikts Šveices frankos (CHF), bet izmaksāts un atmaksāts Ungārijas forintos (HUF), negodīguma konstatēšanu.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

3 Atbilstoši Direktīvas 93/13 trīspadsmitajam apsvērumam:

"tā kā tiek uzskatīts, ka dalībvalstu likumi vai noteikumi, kas tieši vai netieši nosaka patērētāju līgumu noteikumus, nesatur negodīgus noteikumus; tā kā tādēļ neliekas vajadzīgi attiecināt uz šo direktīvu noteikumus, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai [Eiropas Savienība]; tā kā šajā sakarībā vārdi "obligātas tiesību normas" 1. panta 2. punktā ietver arī noteikumus, kas saskaņā ar tiesību aktiem attiecas uz līgumslēdzējām pusēm, ar nosacījumu, ka nav noteikta cita kārtība".

4 Šīs direktīvas 1. panta 2. punktā ir paredzēts:

"Šī direktīva neattiecas uz līguma noteikumiem, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai [Savienība], īpaši transporta jomā."

5 Minētās direktīvas 3. pants ir formulēts šādi:

"1. Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības [labticības], tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam.

2. Noteikumu vienmēr uzskata par tādu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, ja tas sastādīts jau iepriekš un patērētājam tādēļ nav bijusi iespēja iespaidot to saturu, jo īpaši saistībā ar iepriekš noformulētiem standartlīgumiem.

[..]

3. Pielikumā atrodas indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem."

6 Saskaņā ar šīs pašas direktīvas 4. pantu:

"1. Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī ar cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā."

7 Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktā ir paredzēts:

"Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un ka līgums ar tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem."

8 Direktīvas 7. panta 1. punkts ir formulēti šādi:

"Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos."

9 Direktīvas 93/13 pielikumā "3. panta 3. punktā minētie noteikumi" ir 1. punkta i) apakšpunkts, kas ir izteikts šādi:

"Noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir šādas:

[..]

i) neatgriezeniski saistīt patērētāju ar noteikumiem, ar kuriem tam nav bijusi reāla iespēja iepazīties pirms līguma slēgšanas"

Ungārijas tiesības

Kredītiestāžu likums

10 Atbilstoši 203. pantam *hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény* (1996. gada Likums Nr. CXII par kredītiestādēm un finanšu iestādēm, turpmāk tekstā – "Kredītiestāžu likums"):

"1) Finanšu iestādes skaidri un saprotami informē gan savus esošos, gan iespējamos klientus par savu pakalpojumu izmantošanas nosacījumiem, kā arī par šo nosacījumu grozījumiem. [..]

[..]

6) Ar privātklientiem noslēgtajos līgumos par aizdevuma valūtā piešķiršanu vai līgumos, kuros ietverta nekustamā īpašuma pirkšanas iespēja, finanšu iestāde paskaidro klientam līgumiskā darījuma risku, ko viņš nes, un klients ar parakstu apliecina, ka viņš to apzinās."

Likums DH *1*

11 *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény* (2014. gada Likums Nr. XXXVIII, ar ko tiek regulēti atsevišķi jautājumi saistībā ar *Kúria* (Augstākā tiesa, Ungārija) nolēmumu par vienveidīgu tiesību piemērošanu attiecībā uz aizdevuma līgumiem, kurus kredītiestādes noslēgušas ar patērētājiem; turpmāk tekstā – "Likums *DH* 1"), 1. panta 1. punktā ir noteikts:

"Šis likums ir piemērojams aizdevuma līgumiem, kas noslēgti ar patērētājiem laikposmā no 2004. gada 1. maija līdz šā likuma spēkā stāšanās dienai. Saistībā ar šā likuma piemērošanu par aizdevuma līgumiem, kas noslēgti ar patērētāju, uzskata aizdevuma līgumu vai finanšu līzinga līgumu, kura pamatā ir ārvalstu valūta (kurš ir izteikts ārvalstu valūtā vai piešķirts ārvalstu valūtā un tiek atmaksāts Ungārijas forintos) vai Ungārijas forinti un kurš ir noslēgts starp finanšu iestādi un patērētāju, ja tajā ir iekļauti tipveida līguma noteikumi vai līguma noteikumi, par ko puses nav atsevišķi vienojušās, 3. panta 1. punkta vai 4. panta 1. punkta izpratnē."

12 Atbilstoši šā likuma 3. panta 1., 2. un 5. punktam:

"1) Ar patērētājiem noslēgtajos aizdevuma līgumos par spēkā neesošu uzskatāms ikviens noteikums – izņemot līguma noteikumus, kas tikuši individuāli apspriesti –, saskaņā ar kuru kredītiestāde aizdevuma vai līzinga objekta iegādei piešķirtā finansējuma summas izmaksāšanai paredz piemērot valūtas pirkšanas kursu, bet parāda dzēšanai – valūtas pārdošanas kursu vai citu valūtas maiņas kursu, kas atšķiras no finansējuma izmaksāšanai noteiktā valūtas kursa.

2) [Šā panta] 1. punktā paredzētais spēkā neesošais noteikums tiek aizstāts – neskarot 3. punkta noteikumus – ar noteikumu, kurā attiecībā gan uz finansējuma izmaksāšanu, gan parāda dzēšanu (tostarp visiem ārvalstu valūtā noteiktajiem ikmēneša maksājumiem, izdevumiem un komisijas maksām) paredzēts piemērot Ungārijas Nacionālās bankas oficiālo valūtas maiņas kursu, kas noteikts attiecīgajai valūtai.

[..]

5) Kredītiestāde ir jānorēķinās ar patērētāju saskaņā ar īpašā likumā paredzētajiem noteikumiem."

13 Minētā likuma 4. pantā ir noteikts:

"1. Ar patērētājiem noslēgtajos aizdevuma līgumos, kuros paredzēta vienpusēja līguma grozīšanas iespēja, par negodīgu uzskatāms ikviens šajā līgumā iekļautais noteikums – izņemot līguma noteikumus, kas ir individuāli apspriesti –, ar kuru ir ļauts vienpusēji palielināt procentus vai vienpusēji paaugstināt izdevumus un komisijas maksas [..].

2. [Šā panta] 1. punktā minētais līguma noteikums ir spēkā neesošs, ja kredītiestāde nav uzsākusi civiltiesisko tiesvedību [..] vai ja tiesa ir noraidījusi prasību vai izbeigusi tiesvedību, izņemot, ja saistībā ar līguma noteikumu var tikt uzsākts [..] paredzētais process, bet šis process nav uzsākts vai, ja tas ir uzsākts, tiesa nav atzinusi līguma noteikuma spēkā neesamību saskaņā ar 2.a punktu.

2.a Šā panta 1. punktā minētais līguma noteikums ir spēkā neesošs, ja tiesa, pamatojoties uz speciālu likumu par norēķiniem, ir atzinusi tā spēkā neesamību tiesvedībā, ko vispārējās interesēs uzsākusi uzraudzības iestāde.

3. [Šā panta] 2. un 2.a punktā minētajos gadījumos kredītiestādei ir jānorēķinās ar patērētāju atbilstoši īpašā likumā paredzētajiem noteikumiem."

Likums DH *2*

14 No iesniedzējtiesas nolēmuma izriet, ka, pieņemot *Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény* (2014. gada Likums Nr. XL par noteikumiem, ar ko tiek regulēti norēķini, kuri minēti 2014. gada Likumā Nr. XXXVIII, ar ko tiek regulēti atsevišķi jautājumi saistībā ar *Kúria* (Augstākā tiesa, Ungārija) nolēmumu par vienveidīgu tiesību piemērošanu attiecībā uz aizdevuma līgumiem, kurus kredītiestādes noslēgušas ar patērētājiem, un citiem noteikumiem; turpmāk tekstā – "Likums *DH* 2"), Ungārijas likumdevējs kredītiestādēm ir noteicis pienākumu norēķināties ar patērētāju attiecībā uz summām, kuras patērētāji ir pārmaksājuši saskaņā ar negodīgiem līguma noteikumiem.

Likums DH *3*

15 Saskaņā ar *az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény* (2014. gada Likums Nr. LXXVII par to, kā regulējami dažādi jautājumi saistībā ar grozījumiem attiecībā uz valūtu, kurā noslēgti aizdevuma līgumi ar patērētājiem, un noteikumiem attiecībā uz procentiem; turpmāk tekstā – "Likums *DH* 3") 3. panta 1. punktu:

"Ar šo likumu un atbilstoši tā noteikumiem tiek veikti grozījumi aizdevuma līgumos, kas noslēgti ar patērētājiem."

16 Šā likuma 10. pantā ir noteikts:

"Attiecībā uz hipotekārā aizdevuma līgumiem, kuri ar patērētājiem noslēgti ārvalstu valūtā vai pamatojoties uz ārvalstu valūtu, finanšu iestādei kreditorei ir pienākums termiņā, kas noteikts, lai veiktu norēķinus saskaņā ar Likumu [*DH* 2], pārvērst par Ungārijas forintos izteiktu aizdevumu to parāda summu, kas izriet no hipotekārā aizdevuma līguma, kurš ar patērētāju noslēgts ārvalstu valūtā vai pamatojoties uz ārvalstu valūtu, vai visu no šādiem līgumiem izrietošo parāda summu (tostarp procentus, izmaksas, komisijas maksas un maksājumus, kuri veicami ārvalstu valūtā), un tās abas ir jāaprēķina, pamatojoties uz norēķiniem, kas veikti saskaņā ar [Likumu *DH* 2]. Šādas konvertācijas veikšanai tiks piemērots viens no minētajiem valūtas maiņas kursiem, proti, vai nu

a) vidējais no ārvalstu valūtas maiņas kursiem, kurus Ungārijas Nacionālā banka oficiāli noteikusi laikposmā no 2014. gada 16. jūnija līdz 7. novembrim, vai

b) ārvalstu valūtas maiņas kurss, kuru Ungārijas Nacionālā banka oficiāli ir noteikusi 2014. gada 7. novembrī,

kurš no tiem ir labvēlīgākais patērētājam."

Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

17 2008. gada 15. februārī aizdevuma ņēmēji noslēdza līgumu ar *ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt.*, kuras tiesības un saistības pārņēmusi *OTP Bank*, par Šveices frankos izteiktu aizdevumu, kas izmaksāts un tiek atmaksāts Ungārijas forintos (turpmāk tekstā – "apstrīdētais aizdevuma līgums"). Šis līgums, kas bija nodrošināts ar ķīlu bez lietu tiesībām, tika izteikts šajā valūtā, pamatojoties uz tās

dienas maiņas kursu. Aizdevuma līgumā tika ietverts, pirmkārt, noteikums par starpību starp valūtas maiņas kursu, kas piemērojams aizdevuma izsniegšanai, un valūtas maiņas kursu, kas piemērojams aizdevuma atmaksai, proti, *OTP Bank* un tās tiesību priekšgājējas piemērojamo pirkšanas un pārdošanas kursu (turpmāk tekstā – "maiņas kursa starpība"), un, otrkārt, noteikums par iespēju aizdevējam vienpusēji veikt grozījumus, kas ļauj tam palielināt procentus, izdevumus vai komisijas maksas (turpmāk tekstā – "vienpusēja [līguma noteikumu] grozīšanas iespēja").

18 Apstrīdētā aizdevuma līguma 4.7.1. punktā bija noteikts, ka "parādniekam ir jāveic tam piekrītošie maksājumi, kas izteikti aizdevuma valūtā, pārskaitot atbilstošo vērtību Ungārijas forintos "kredītkontā" [..], kas atvērts [*OTP Bank*] grāmatvedībā šā aizdevuma mērķiem. Parādniekam ir jāveic maksājumi, vēlākais, parāda atmaksas termiņa dienā atbilstoši izmantotās valūtas pārdošanas likmei, kas publicēta atbilstoši iekšējiem noteikumiem, nodrošinot iepriekš minētā konta papildināšanu, vēlākais, atmaksas dienā atbilstoši Ungārijas forintu attiecīgajai vērtībai. Kreditors pārvērš Ungārijas forintos noteikto maksājumu parādnieka valūtā atbilstoši šajā punktā norādītajam kursam atmaksas termiņa dienā un debitē šo summu no minētā Ungārijas forintu kredītkonta".

19 Apstrīdētā aizdevuma līguma 10. punkts "Riska uzņemšanās deklarācija" bija izteikts šādi:

"Kas attiecas uz aizņēmuma risku, parādnieks deklarē, ka zina un saprot detalizēto informāciju, ko aizdevējs viņam ir sniedzis šajā jautājumā, un apzinās riskus, kas saistīti ar aizdevumu valūtā un kas ir vienīgi viņa atbildībā. Konkrēti, viņš zina par maiņas kursa risku, kas sevī ietver to, ka nelabvēlīgu Šveices franka maiņas pret Ungārijas forintu kursa izmaiņu gadījumā līguma laikā (proti, ja samazinās Ungārijas forintu kurss salīdzinājumā ar kursu, kas bija spēkā, noslēdzot līgumu), iespējams, ka atbilstošā vērtība, kas noteikta Ungārijas forintos ikmēneša maksājumiem, kas aprēķināti valūtā, amortizējot būtiski palielinās. Parakstot šo līgumu, parādnieks apzinās, ka minētā riska ekonomiskās sekas ir vienīgi viņa atbildībā. Kā arī viņš deklarē, ka ir rūpīgi pārbaudījis iespējamās sekas, kas varētu rasties no maiņas kursa riska, un uzņemas šo risku atbilstoši savai maksātspējai un ekonomiskajai situācijai, atsakoties iesniegt bankai jebkādas reklamācijas par maiņas kursa riska īstenošanos."

20 2013. gada 16. maijā aizdevuma ņēmēji vērsās *Fővárosi Törvényszék* (Galvaspilsētas Budapeštas tiesa, Ungārija) ar prasību atcelt apstrīdēto aizdevuma līgumu, pamatojot tādējādi, ka maiņas kursa risku viņiem nav iespējams novērtēt, jo attiecīgais līguma noteikums neesot izteikts ne skaidri, ne saprotami.

21 Turklāt 2013. gada 22. jūlijā *OTP Bank* lauza šo līgumu, jo aizdevuma ņēmēji to nepildīja.

22 Kā uzskata *OTP Bank*, tās tiesību priekštece pilnībā ir izpildījusi savu pienākumu informēt par maiņas kursa risku atbilstoši pienākumiem, kas noteikti ar Kredītiestāžu likuma 203. pantu.

23 *Fővárosi Törvényszék* (Galvaspilsētas Budapeštas tiesa) ar 2016. gada 11. marta nolēmumu apmierināja aizdevuma ņēmēju prasību. Tā norādīja, pirmkārt, ka aizdevuma līguma noslēgšana ārvalstu valūtā konkrētajā laikā bija izdevīgāka un mazāk apgrūtinoša nekā Ungārijas forintos izteikta līguma noslēgšana. Otrkārt, *OTP Bank*, ņemot vērā notiekošo krīzi, esot bijis jāzina, ka Šveices franka kā drošas valūtas izmantošanai bija būtiski riski, tomēr tā neesot par to informējusi aizdevuma ņēmēju. Turklāt līguma noteikums par maiņas kursa risku neesot bijis izteikts skaidri un saprotami. Šī tiesa nolēma pārvērst aizdevuma ņēmēju atlikušo parādu Ungārijas forintos tā, it kā apstrīdētais aizdevuma līgums būtu bijis izteikts šajā valūtā.

24 *OTB Bank* par šo nolēmumu iesniedza apelācijas sūdzību iesniedzējtiesā, *Fővárosi Ítélőtábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa, Ungārija), pamatojot ar to, ka pirmās instances tiesa nav ņēmusi vērā Ungārijas tiesību noteikumus, kas stājušies spēkā pēc aizdevuma ņēmēju prasības celšanas, proti, likuma *DH* 2 noteikumus, un tajos esošās procesuālās prasības, kurām ir jāatbilst patērētājam kā prasītājam tiesvedībā par ārvalsts valūtā izteiktu aizdevuma līgumu.

25 Aizdevuma ņēmēji savukārt lūdza atstāt spēkā *Fővárosi Törvényszék* (Galvaspilsētas Budapeštas tiesa) nolēmumu. Tie uzskatīja, ka Likuma *DH* 1 3. panta 1. punktā un 4. panta 1. punktā principā par negodīgiem ir kvalificēts jebkurš noteikums, kurā paredzētas vai nu maiņas kursa izmaiņas, vai vienpusēju grozījumu iespēja, kamēr pārējie līguma noteikumi, īpaši par informāciju par riskiem, kas saistīti ar maiņas kursu, neietilpst šajos noteikumos un ir jāvērtē katrā atsevišķā gadījumā.

26 Iesniedzējtiesa atgādina, ka Likums *DH* 1 tika pieņemts pēc, pirmkārt, *Kúria* (Augstākā tiesa, Ungārija) nolēmuma Nr. 2/2014 *PJE* (*Magyar Közlöny* 2014/91, 10975. lpp.), kas pasludināts vienotas civiltiesību noteikumu interpretācijas interesēs, un, otrkārt, 2014. gada 30. aprīļa sprieduma *Kásler* un *Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282). Šā likuma 3. panta 1. punktā ir paredzēts, ka ar patērētājiem noslēgtu līgumu noteikumi par maiņas kursa izmaiņām, par kuriem nav bijusi atsevišķa apspriešanās, nav spēkā. Šajā likumā ir noteikts, ka šāds noteikums ir aizstājams ar atpakaļejošu spēku ar noteikumu par attiecīgās ārvalstu valūtas oficiālā maiņas kursa, ko aprēķinājusi Ungārijas Nacionālā banka, piemērošanu.

27 Turklāt no iesniedzējtiesas lēmuma izriet, ka iepriekšējā punktā minētajā nolēmumā *Kúria* (Augstākā tiesa, Ungārija) nolēma, ka "noteikums ar patērētāju noslēgtā aizdevuma līgumā ārvalstu valūtā, atbilstoši kuram patērētājs neierobežoti sedz maiņas kursa risku, pretī saņemot izdevīgāku procentu likmi, ietilpst noteikumos, kas nosaka līguma galveno priekšmetu, un tādēļ principā nav iespējams novērtēt tā negodīgo raksturu. Šo noteikumu var pārbaudīt un atzīt par negodīgu tikai tad, ja līguma noslēgšanas brīdī un, ņemot vērā līguma noteikumus un no finanšu iestādes saņemto informāciju, vidusmēra patērētājam, kas ir samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs, to saturs nebija nedz skaidrs, nedz saprotams. Līguma noteikumi par kredītrisku uzskatāmi par negodīgiem un tādēļ līgums ir atzīstams par pilnībā vai daļēji spēkā neesošu, ja patērētājs, kas ir saņēmis no finanšu iestādes neatbilstīgu informāciju vai arī minēto informāciju ir saņēmis ar nokavēšanos, būtībā varēja uzskatīt, ka valūtas maiņas risks nav reāls un ka tas viņu skar tikai daļēji.

28 Pēc tam Ungārijas likumdevējs, pieņemot Likumu *DH* 2, noteica kredītiestādēm norēķinu ceļā nokārtot nepamatoti saņemtās summas, pamatojoties uz Likuma *DH* 1 3. un 4. pantā norādītajiem negodīgajiem noteikumiem. Savukārt Likumā *DH* 3 ir paredzēts, ka attiecīgie aizdevumi tiek galīgi konvertēti Ungārijas forintos atbilstoši tā 10. pantā paredzētajam maiņas kursam, lai nākotnē izvairītos no riskiem, kas saistīti ar maiņas kursu.

29 Iesniedzējtiesa norāda, ka, pieņemot tādus likumus ka *DH* 1 un *DH* 3, Ungārijas likumdevējs ir centies novērst problēmu, kas radusies no milzīga skaita ārvalstu valūtā noslēgtu aizdevuma līgumu, tostarp atceļot maiņas kursa izmaiņas un liekot piemērot Ungārijas Nacionālās bankas noteikto maiņas kursu. Tomēr šī tiesa norāda, ka, pat ja tā uzskatītu, ka šī likme patērētājam ir labvēlīgāka nekā aizdevuma līgumā noteiktā, nemainīgs paliek tas, ka ārvalstu valūtas maiņas kursa izmaiņu attiecībā pret atmaksas valūtu, šai valūtai ceļoties vai mazinoties nacionālās valūtas vērtībai, risku vienmēr sedz aizdevuma ņēmējs.

30 Tomēr, pirmkārt, kā uzskata iesniedzējtiesa, šādas līguma noteikumu aizstāšanas ar valsts likumā noteiktiem noteikumiem rezultātā uz šiem noteikumiem vairs neattiektos Direktīva 93/13, jo tie nav "līguma noteikumi, par kuriem nebija atsevišķas apspriešanās" šīs direktīvas nozīmē. Otrkārt, ja šie noteikumi būtu jākvalificē kā "līguma noteikumi" šīs direktīvas nozīmē, noteikums par maiņas kursa risku varētu izrietēt no šīs pašas direktīvas 1. panta 2. punktā paredzētā izņēmuma, jo tas varētu būt līguma noteikums, kas "ietver obligātas tiesību normas" šā noteikuma izpratnē, un tādēļ uz to neattiektos Direktīvas 93/13 noteikumi.

31 Ja Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā paredzētais izņēmums šajā gadījumā nebūtu piemērojams, iesniedzējtiesa norāda, ka tai būtu jānovērtē, vai noteikums par maiņas kursa risku ir izteikts skaidri un saprotami, jo aizdevuma ņēmēji ir saņēmuši vienīgi vispārīgu informāciju par maiņas kursa risku.

32 Šajā kontekstā iesniedzējtiesa šaubās, vai, pārbaudot šo noteikumu, tai ir ļauts ņemt vērā arī tādus pārējos, iespējams, negodīgos noteikumos kā tie, kas bija ietverti līgumā tā noslēgšanas brīdī, pat ja vēlākā datumā tie tika atcelti un, attiecīgā gadījumā, tika aizstāti atbilstoši valsts tiesību noteikumiem.

33 Visbeidzot, kas attiecas uz negodīgu noteikumu konstatēšanu pēc savas ierosmes, to darot valsts tiesai, iesniedzējtiesa norāda, ka *Kúria* (Augstākā tiesa) ir interpretējusi Tiesas judikatūru, raugoties – tāpat kā Tiesa – uz dispozitivitātes principu, atbilstoši kuram tā lēma par prasību, balstoties uz faktiem un pušu iesniegtajiem lūgumiem par norādītajiem prasījumiem. Iesniedzējtiesa šaubās, vai tai ir tiesības, vai pat pienākums, novērtēt to noteikumu, iespējams, negodīgo raksturu, uz kuriem patērētājs kā prasītājs nav atsaucies sava prasījuma atbalstam.

34 Šādos apstākļos *Fővárosi Ítélőtábla* (Galvaspilsētas Budapeštas apgabala apelācijas tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

“1) Vai līguma noteikums, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam un kurš negodīga noteikuma par pirkšanas un pārdošanas cenu starpību un pienākumu uzņemties attiecīgu valūtas maiņas risku atcelšanas dēļ ir kļuvis par līguma neatņemamu sastāvdaļu ar *ex tunc* iedarbību tāpēc, ka bija iejaucies likumdevējs, ņemot vērā strīdus par spēkā neesamību, kas skāra ļoti daudzus līgumu, ir uzskatāms par noteikumu, par kuru nav bijusi atsevišķa apspriešanās Direktīvas 93/13 3. panta 1. punkta izpratnē un kurš šā iemesla dēļ ietilpst tās piemērošanas jomā?

2) Ja līguma noteikums, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam, ietilpst Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, vai direktīvas 1. panta 2. punkta izslēgšanas norma ir jāinterpretē tādējādi, ka tā ir attiecināma arī uz līguma noteikumu, kas atbilst obligātajām tiesību normām Tiesas [2013. gada 21. marta sprieduma lietā *RWE Vertrieb* (C-92/11, EU:C:2013:180] 26. punkta izpratnē un kuras ir pieņemtas vai stājušās spēkā pēc līguma noslēgšanas? Vai minētās izslēgšanas normas piemērošanas jomā ir jāiekļauj arī līguma noteikums, kas pēc šā līguma noslēgšanas ir kļuvis par līguma sastāvdaļu ar *ex tunc* iedarbību, ko ir izraisījusi obligāta tiesību norma, ar ko tiek novērsta negodīga līguma noteikuma izraisītā spēkā neesamība, kas padara neiespējamu līguma izpildi?

3) Ja saskaņā ar atbildēm, kas sniegtas uz iepriekšējiem jautājumiem, var tikt pārbaudīts līguma noteikumu, ar kuriem valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam, negodīgums, vai Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktā minētā skaidra un saprotama formulējuma prasība ir jāinterpretē tādējādi, ka šī prasība ir izpildīta arī tad, ja iepriekš izklāstītajos apstākļos ir izpildīts tiesību aktos paredzētais un vispārīgi formulētais informēšanas pienākums, vai arī patērētājam ir jāsniedz šī informācija par risku, par ko ir informēta finanšu iestāde vai kurai tai ir piekļuve līguma noslēgšanas brīdi?

4) Vai, no skaidrības un pārskatāmības prasības un no Direktīvas 93/13 pielikuma 1. punkta i) apakšpunkta noteikumu viedokļa raugoties, ir nozīme tam, ka līguma noslēgšanas brīdī kopā ar noteikumu par valūtas maiņas riska uzņemšanos līgumā tika iekļauti noteikumi par iespēju vienpusīgi veikt grozījumus un par pirkšanas un pārdošanas cenu starpību – kas dažus gadus vēlāk tika atzīti par negodīgiem, tādējādi, ka šo noteikumu kumulatīvās iedarbības dēļ patērētājs faktiski pilnībā nevarēja paredzēt nedz, kā turpmāk mainīsies maksāšanas pienākumi, nedz to svārstību mehānismu? Vai arī, pārbaudot noteikumu attiecībā uz valūtas maiņas risku negodīgumu, līguma noteikumi, kas vēlāk tikuši atzīti par spēkā neesošiem, nav jāņem vērā?

5) Gadījumā, ja valsts tiesa atzītu, ka līguma noteikums, saskaņā ar kuru valūtas maiņas risks ir jāuzņemas patērētājam, ir negodīgs – vai, nosakot tiesiskās sekas saskaņā ar valsts tiesību normām, tai pēc savas ierosmes, ievērojot pušu tiesības tikt uzklausītām uz sacīkstes principu balstītā procedūrā, ir jāņem vērā arī citi negodīgi noteikumi, kurus prasītāji savā prasības pieteikumā nav minējuši? Vai ir piemērojams arī [tiesas] rīcības pēc savas ierosmes princips

saskaņā ar Tiesas judikatūru, ja prasītājs ir patērētājs, vai arī, ņemot vērā pušu autonomijas principa nozīmi visā tiesvedībā un konkrētajās tiesvedības izpausmēs, princips, kas nosaka, ka pusēm ir tiesības noteikt prasības priekšmetu, šādā gadījumā liedz tiesai veikt pārbaudi pēc savas ierosmes?

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Par jautājumu pieņemamību

35 *OTP Bank* atsaucas uz pirmā līdz ceturtā jautājuma nepieņemamību, pamatojot to būtībā ar to, ka tie ir hipotētiski un ka lūgtajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekādas saistības ar īstenību vai pamatlietas priekšmetu. Kā uzskata *OTP Bank*, iesniedzējtiesa ir ievērojusi kļūdainu postulātu, ka Likumu *DH* 1 un *DH* 3 sekas ir maiņas kursa riska saistībā ar ārvalstu valūtā izteiktiem aizdevuma līgumiem uzlikšana patērētājiem. Proti, šo likumu, kā arī *Kúria* (Augstākā tiesa) nolēmumu, īpaši tās nolēmuma Nr. 2/2014 *PJE*, rezultātā netika veikti grozījumi *ex tunc* noteikumos par maiņas kursa risku, kas jau bija esošajos līgumos. *Kúria* (Augstākā tiesa) esot nospriedusi, ka valsts tiesai ir jānovērtē katra tiesas vērtējumam nodotā noteikuma skaidrība un saprotamība, piemērojot Direktīvas 93/13 4. panta 2. punktu. Ar Likumu *DH* 1 un *DH* 3 noteikumiem neesot grozīts šā *Kúria* (Augstākā tiesa) nolēmuma saturs.

36 Kas attiecas uz piekto jautājumu, *OTP Bank* norāda, ka Tiesa jau ir nospriedusi, ka atbilstoši Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktam valsts tiesai pēc savas ierosmes ir jāpārbauda līguma noteikuma negodīgums. Tā kā puses ir vienisprātis šajā aspektā, tam neesot saistības ar strīda realitāti.

37 Vispirms ir jāatgādina, ka saskaņā ar pastāvīgo Tiesas judikatūru uz jautājumiem par Savienības tiesību interpretāciju, kurus valsts tiesa uzdevusi pašas noteiktajos tiesiskā regulējuma un faktisko apstākļu ietvaros, kuru precizitāte Tiesai nav jāpārbauda, attiecas atbilstības pieņēmums. Tiesa var atteikties lemt par kādas valsts tiesas iesniegtu lūgumu tikai gadījumā, ja šī Savienības tiesību interpretācija acīmredzami nav saistīta ar pamatlietas faktiem vai ar tās priekšmetu, ja problēmai ir hipotētisks raksturs vai arī ja Tiesas rīcībā nav ziņu par faktiskajiem vai juridiskajiem apstākļiem, kas ir nepieciešami, lai sniegtu nolēmumu par uzdotajiem jautājumiem (skat. šajā nozīmē spriedumu, 2018. gada 17. aprīlis, *Krüsemann* u.c., C-195/17, no C-197/17 līdz C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C-274/17, C-275/17, no C-278/17 līdz C-286/17 un no C-290/17 līdz C-292/17, EU:C:2018:258, 24. punkts un tajā minētā judikatūra).

38 Kas attiecas uz *OTP Bank* apgalvojumu, ka ar Likumiem *DH* 1 un *DH* 3 nav grozīta patērētāja situācija attiecībā uz maiņas kursa risku un ka tādēļ jautājumi ir hipotētiski, ir jānorāda, ka iesniedzējtiesa būtībā izklāsta, ka šo likumu pieņemšana vismaz zināmā mērā atbalsojas uz risku.

39 Protams, no Tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem, tostarp iesniedzējtiesas nolēmuma, izriet, ka šāda riska esamība izriet no paša līguma rakstura, kas šajā gadījumā konkrēti ir pausts apstrīdētā aizdevuma līguma 4.7.1. punktā, atbilstoši kuram parādniekam ir jāveic viņam piekrītošais maksājums, kas izteikts aizdevuma valūtā, veicot atbilstošu pārskaitījumu Ungārijas forintos, kas aprēķināts saskaņā ar ārvalstu valūtas pārdošanas kursu termiņa dienā.

40 Tomēr, kā norāda iesniedzējtiesa, Likuma *DH* 1 3. panta 2. punkts, atbilstoši kuram noteikums par maiņas kursa atšķirību, kas atzīts par spēkā neesošu, ir aizstāts ar noteikumu par to, ka ir piemērojams Ungārijas Nacionālās bankas oficiāli noteiktais maiņas kurss attiecīgajai valūtai, kā arī Likuma *DH* 3 10. pants, atbilstoši kuram ārvalstu valūtā izteikti aizdevuma līgumi tiek automātiski pārvērsti līgumos, kas izteikti Ungārijas forintos, maiņas kursu šīs konversācijas brīdī nosakot pēc vidējā, praksē nozīmē, ka maiņas kursa risks vēl arvien gulstas uz patērētāju.

41 Taču šā sprieduma 37. punktā norādītais atbilstības pieņēmums nav atspēkojams ar vienkāršu faktu, ka viena no pamatlietas pusēm apstrīd valsts tiesību noteikumu interpretāciju, uz ko atsaucas iesniedzējtiesa, un šā iemesla dēļ prejudiciālo jautājumu būtiskumu pamatlietas risinājumam. Proti, valsts tiesa ir vienīgā kompetentā konstatēt un novērtēt pamatlietas faktus, kā arī interpretēt un piemērot valsts tiesības (spriedums, 2016. gada 8. jūnijs, *Hünnebeck*, C-479/14, EU:C:2016:412, 36. punkts un tajā minētā judikatūra).

42 Kas attiecas uz piekto jautājumu, iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Tiesas judikatūra par valsts tiesas pienākumu zināmos apstākļos pēc savas ierosmes norādīt pamatus, kurus puses nav norādījušas šajā tiesā, ir piemērojams arī tādā lietā, kāda ir pamatlieta, kurā patērētājs ir nevis atbildētājs, bet prasītājs.

43 Šajā ziņā pietiek vien atgādināt, ka pat tad, ja attiecīgais tiesību jautājums ir izspriests Tiesas judikatūrā, valstu tiesām joprojām ir visas tiesības vērsties Tiesā, ja tās to uzskata par lietderīgu, un tas, ka interpretēt lūgtās tiesību normas Tiesa jau ir interpretējusi, neliedz Tiesai spriest no jauna (spriedums, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* u.c., C-186/16, EU:C:2017:703, 21. punkts un tajā minētā judikatūra).

44 Šajā gadījumā nešķiet acīmredzams, ka lūgtajai Savienības tiesību interpretācijai nebūtu nekādas saistības ar pamatlietas realitāti vai strīda priekšmetu, ne arī, ka problēmai būtu hipotētisks raksturs, vai arī, ka Tiesas rīcībā nebūtu faktu un tiesību elementu, kas vajadzīgi, lai sniegtu lietderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem.

45 No tā izriet, ka prejudiciālie jautājumi ir pieņemami.

Par pirmo jautājumu

46 Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai jēdziens "līguma noteikums, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešanās" Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā ir jāinterpretē tādējādi, ka tas ietver līguma nteikumu, kurā grozījumi izdarīti ar tādu obligātu valsts tiesību normu kā Likuma *DH* 1 3. panta 2. punkts, lasot to kopā ar Likuma *DH* 3 10. pantu, kas pieņemts pēc aizdevuma līguma noslēgšanas ar patērētāju, lai aizstātu spēkā neesošu līguma noteikumu, nosakot, ka atlikušās aizdevuma summas aprēķinā ir piemērojams Nacionālās bankas noteikts valūtas maiņas kurss.

47 Atbilstoši šīs direktīvas 3. panta 2. punktam noteikums vienmēr ir uzskatāms par tādu, par kuru nav notikusi atsevišķa apspriešanās, ja tirgotājs to sastādījis jau iepriekš un patērētājam tādēļ nav bijusi iespēja iespaidot tā saturu.

48 Šajā gadījumā tādēļ, ka pamatlietā aplūkotos noteikumus ir noteicis valsts likumdevējs, ir acīmredzams, ka līgumpuses nav par tiem apspriedušās atsevišķi.

49 Tādēļ uz pirmo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā ietvertais jēdziens "noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās" ir jāinterpretē tādējādi, ka tas attiecas tostarp uz līguma noteikumu, kas grozīts ar obligātu valsts tiesību normu, kura pieņemta pēc līguma noslēgšanas ar patērētāju un kuras mērķis ir aizstāt spēkā neesošu noteikumu šajā līgumā.

Par otro jautājumu

50 Vispirms ir jānorāda, kā jau tika atzīmēts šā sprieduma 39. punktā un kā izriet no Tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem, ka šajā gadījumā maiņas kursa risks izriet no aizdevuma līguma pašas būtības, konkrētāk, tā 4.7.1. punkta. Tomēr, kā uzskata iesniedzējtiesa, šā maiņas riska uzturēšana vismaz daļēji izriet arī no Likuma *DH* 1 3. panta 2. punkta piemērošanas, aplūkojot to kopsakarā ar Likuma *DH*

3 10. pantu, jo ar šiem valsts tiesību noteikumiem automātiski tiek grozīti esošie līgumi, aizstājot ārvalstu valūtas, kādā bijis izteikts aizdevuma līgums, maiņas kursu ar oficiālo maiņas kursu, ko noteikusi Ungārijas Nacionālā banka.

51 Tādējādi ir jāuzskata, ka ar otro jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka šīs direktīvas piemērošanas jomā ietilpst noteikumi, kas grozīti ar obligātiem noteikumiem valsts tiesību aktos, kas pieņemti pēc aizdevuma līguma noslēgšanas ar patērētāju un kuru mērķis ir aizstāt spēkā neesošu šā līguma noteikumu, nosakot oficiālo maiņa kursu, ko noteikusi Nacionālā banka, atlikušās aizdevuma daļas aprēķinam, vienlaicīgi atstājot patērētāja atbildībā maiņas kursa risku, ja mazinātos valsts naudasvienības vērtība attiecībā pret ārvalstu valūtu, kurā ticis noslēgts aizdevums.

52 Ir jāatgādina, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā, kurā ir aplūkotas obligātas tiesību normas, ir noteikts izņēmums no šīs direktīvas piemērošanas jomas. Tiesa jau ir nospriedusi, ka šis izņēmums paredz divu nosacījumu izpildi. Pirmkārt, līguma noteikumam ir jāatspoguļo tiesību norma, un, otrkārt, šai normai ir jābūt obligātai (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* u.c., C-186/16, EU:C:2017:703, 27. un 28. punkts un tajos minētā judikatūra).

53 Šo izslēgšanu no Direktīvas 93/13 sistēmas pamato tas, ka principā ir leģitīmi pieņemt, ka valsts likumdevējs ir izveidojis līdzsvaru starp visām konkrētu līgumu pušu tiesībām un pienākumiem (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2013. gada 21. marts, *RWE Vertrieb*, C-92/11, EU:C:2013:180, 28. punkts).

54 Tomēr Tiesa ir arī nospriedusi, ka valsts tiesai ir jāņem vērā, ka, ievērojot it īpaši minētās direktīvas mērķi, proti, patērētāju aizsardzību pret negodīgiem noteikumiem, kas ir iekļauti līgumos, kurus ar pēdējiem minētajiem ir noslēguši komersanti, tās pašas direktīvas 1. panta 2. punktā noteiktais izņēmums ir jāinterpretē šauri (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* u.c., C-186/16, EU:C:2017:703, 31. punkts un tajā minētā judikatūra).

55 Kas attiecas konkrētāk uz šo mērķi, kā arī Direktīvas 93/13 vispārējo sistēmu, ņemot vērā sabiedriskās intereses, uz ko balstās patērētājiem nodrošinātā aizsardzība, raksturu un svarīgumu, ar šo direktīvu dalībvalstīm ir noteikts, pirmkārt, atbilstoši 6. panta 1. punktam paredzēt, ka "negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, nav saistoši patērētājam", un, otrkārt, kā tas izriet no 7. panta 1. punkta, paredzēt adekvātus un efektīvus līdzekļus, "lai novērstu negodīgu noteikumu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos" (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 21. aprīlis, *Radlinger* un *Radlingerová*, C-377/14, EU:C:2016:283, 98. punkts un tajā minētā judikatūra).

56 Kas attiecas konkrētāk uz Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu, Tiesa jau ir nospriedusi, ka šis noteikums prasa, lai dalībvalstis paredzētu, ka negodīgi noteikumi patērētājiem nav saistoši "atbilstoši savas valsts tiesību aktiem"; nemainīgs tomēr paliek tas, ka Direktīvā 93/13 garantētās patērētāju aizsardzības ietvars valsts tiesībās nevar grozīt tās tvērumu un tādēļ šīs aizsardzības būtību (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2016. gada 21. decembris, *Gutiérrez Naranjo* u.c., C-154/15, C-307/15 un C-308/15, EU:C:2016:980, 64. un 65. punkts.

57 Šajā gadījumā nav strīda par to, ka Likuma *DH* 1 3. pants un Likuma *DH* 3 10. pants tika pieņemti pēc ārvalstu valūtā izteiktā aizdevuma līguma noslēgšanas, jo valsts likumdevējs uzskatīja par negodīgu noteikumu par maiņas kursa atšķirībām, kas šādos līgumos vispārīgi bija paredzēts, un nolēma šajā kontekstā aizstāt maiņas kursu, kas noteikts atbilstoši līguma nosacījumiem, ar Ungārijas Nacionālās bankas noteiktu maiņas kursu.

58 No Tiesai pieejamajiem elementiem izriet, ka šie likumi tika pieņemti īpašā kontekstā, jo tie ir pamatoti ar *Kúria* (Augstākā tiesa) nolēmumu Nr. 2/2014 *PJE*, kas pasludināts tiesību, atbilstoši kurām šī tiesa ir lēmusi par noteikumu par maiņas kursa atšķirībām negodīgo raksturu vai domājamo negodīgo raksturu un par iespēju vienpusēji veikt kredītlīgumu vai ārvalstu valūtā izteiktu aizdevuma līgumu, kas noslēgti ar patērētājiem, satura grozījumus, vienveidības interesēs.

59 No iesniedzējtiesas nolēmuma izriet, ka gan minētais *Kúria* (Augstākā tiesa) nolēmums, gan Likums *DH* 1 ir pamatoti ar 2014. gada 30. aprīļa spriedumu *Kásler* un *Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282).

60 Tiesa minētā sprieduma 82. punktā nosprieda, ka atsevišķos apstākļos negodīga noteikuma aizstāšana ar dispozitīvu valsts tiesību normu atbilst Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkta mērķim, jo atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai šī tiesību norma ir vērsta uz to, lai formālo līdzsvaru, ko līgums nodibina starp līgumslēdzēju pušu tiesībām un pienākumiem, aizstātu ar reālu līdzsvaru, kas var atjaunot minēto pušu vienlīdzību, bet ne uz to, lai izbeigtu visu to līgumu darbību, kuros ir ietverti negodīgi noteikumi.

61 Proti, ja valsts tiesai negodīgu noteikumu, bez kura attiecīgais līgums zaudētu spēku, nebūtu ļauts aizstāt ar dispozitīvu valsts tiesību normu, šai tiesai būtu jāatceļ līgums pilnībā. Tas varētu radīt patērētājam īpaši kaitējošas sekas, jo šādas atcelšanas gadījumā principā tūlīt kļūtu atmaksājama aizdevuma atlikusī daļa, kuras apmērs var pārsniegt patērētāja finansiālās iespējas, un tādējādi drīzāk tiktu sodīts patērētājs, nevis aizdevējs, kuram tādēļ nebūs motivācijas atturēties no šādu noteikumu iekļaušanas paša piedāvātajos līgumos (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* un *Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 83. un 84. punkts).

62 Taču, kas attiecas uz pamatlietu, no Tiesai pieejamajiem elementiem izriet, ka būtībā atbilstoši Likuma *DH* 1 3. panta 2. punktam un Likuma *DH* 3 10. pantam, aizstājot noteikumu par maiņas kursa atšķirību ar noteikumu, kas nosaka, ka starp līgumpusēm ir piemērojams Ungārijas Nacionālās bankas noteiktais maiņas kurss, valsts likumdevējs ir iecerējis noteikt zināmus nosacījumus attiecībā uz šā tipa aizdevuma līgumos ietvertajiem pienākumiem.

63 Šajā ziņā Tiesa jau ir nospriedusi, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka šī direktīva nav piemērojama starp tirgotāju un patērētāju noslēgtā līgumā esošiem nosacījumiem, kuri ir noteikti valsts tiesiskajā regulējumā (šajā nozīmē skat. rīkojumu, 2017. gada 7. decembris, *Woonhaven Antwerpen*, C-446/17, nav publicēts, EU:C:2017:954, 31. punkts).

64 No tā izriet, ka tādi līguma noteikumi, kādi ir aplūkoti šā sprieduma 62. punktā un kas atspoguļo obligātus tiesību noteikumus, neietilpst Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā.

65 Tomēr šāds apsvērums nenozīmē, ka tāds cits līguma noteikums kā noteikums par maiņas kursa risku arī pilnībā ir izslēgts no šīs direktīvas piemērošanas jomas un tādēļ nebūtu pārbaudāms atbilstoši tai.

66 Proti, kā tika atgādināts šā sprieduma 54. punktā, Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts ir interpretējams šauri. Fakts, ka atsevišķi noteikumi, kas atspoguļo tiesību normas, neietilpst šīs direktīvas piemērošanas jomā, nenozīmē, ka pārējo šajā pašā līgumā esošo un tiesību normu neskarto noteikumu spēkā esamība nevarētu tikt novērtēta valsts tiesā, ņemot vērā šo direktīvu.

67 Šajā gadījumā no Tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem izriet, ka grozījumi, kas izriet no Likuma *DH* 1 3. panta 2. punkta un Likuma *DH* 3 10. panta, netika paredzēti, lai regulētu maiņas kursa risku pilnībā attiecībā uz laikposmu no apstrīdētā aizdevuma līguma noslēgšanas līdz tā pārvēršanai Ungārijas forintos atbilstoši Likumam *DH* 3.

68 Kas attiecas uz līguma noteikumiem, kuros aplūkots maiņas kursa risks un uz kuriem neattiecas šie normatīvie grozījumi, no Tiesas judikatūras izriet, ka uz šādiem noteikumiem attiecas Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts, bet netiek vērtēts to negodīgais raksturs, ciktāl pēc katra gadījuma atsevišķas izskatīšanas kompetentā valsts tiesa uzskata, ka tirgotājs tos ir izteicis skaidri uin saprotami (spriedums, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* u.c., C-186/16, EU:C:2017:703, 43. punkts).

69 Turklāt fakts, ka nosacījumi par maiņas kursa atšķirībām tādējādi ir izslēgti no Direktīvas 93/13 piemērošanas jomas atbilstoši tās 1. panta 2. punktam, nerada šķērsli tam, lai prasības, kas izriet no šīs direktīvas 6. panta 1. punkta un 7. panta 1. punkta, kā arī no Tiesas judikatūras, kāda tā atgādināta tostarp 32.–34. punktā 2018. gada 31. maija spriedumā *Sziber* (C-483/16, EU:C:2018:367), vēl arvien būtu piemērojamas visiem pārējiem šajā direktīvā aplūkotajiem jautājumiem, tostarp procesuālajām normām, kas ļauj nodrošināt to tiesību ievērošanu, kuras skartās personas rod šajā direktīvā.

70 Ņemot vērā visu iepriekš minēto, uz otro jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka šīs direktīvas piemērošanas joma neattiecas uz noteikumiem, kas atspoguļo obligātas valsts tiesību normas un kas iekļauti pēc aizdevuma līguma noslēgšanas ar patērētāju un kuru mērķis ir aizstāt spēkā neesošu līguma noteikumu, nosakot Nacionālās bankas fiksētu maiņas kursu. Tomēr tāds noteikums par maiņas kursa risku, par kādu ir pamatlieta, atbilstoši šim noteikumam nav izslēgts no šīs piemērošanas jomas.

Par trešo jautājumu

71 Ar trešo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka prasība par to, ka līguma noteikumiem ir jābūt izteiktiem skaidri un saprotami, paredz, ka kredītiestāde sniedz detalizētu informāciju par maiņas kursa risku, tostarp analīzi par ekonomisko seku risku, kas var rasties no valsts naudasvienības vērtības krišanās attiecībā pret ārvalstu valūtu, kurā ir izteikts aizdevums.

72 Šajā ziņā, kaut arī iesniedzējtiesai vienīgajai, ņemot vērā attiecīgās lietas apstākļus, ir jāpieņem nolēmums par šo līguma noteikumu kvalifikāciju, tomēr Tiesai ir kompetence no Direktīvas 93/13 normām, šajā gadījumā no 4. panta 2. punkta, izsecināt kritērijus, ko valsts tiesa var piemērot vai kas tai ir jāpiemēro, izvērtējot līguma noteikumu attiecībā pret šīm tiesību normām (spriedums, 2015. gada 23. aprīlis, *Van Hove*, C-96/14, EU:C:2015:262, 28. punkts un tajā minētā judikatūra).

73 Šajā ziņā ārvalstu valūtā izteiktu aizdevuma līgumu kontekstā no Tiesas judikatūras izriet, ka Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka prasība par to, ka līguma noteikumam ir jābūt izteiktam skaidri un saprotami, nav reducējama vienīgi uz to, ka tas ir formāli un gramatiski saprotams (skat. šajā nozīmē spriedumu, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc u.c.*, C-186/16, EU:C:2017:703, 44. punkts un tajā minētā judikatūra).

74 Runājot par tādiem aizdevumiem valūtā kā tie, uz kuriem attiecas pamatlieta, ir jāuzsver, kā Eiropas Sistēmisko risku kolēģija 2011. gada 21. septembra Ieteikumā par kreditēšanu ārvalstu valūtā ESRK/2011/1 (OV 2011, C 342, 1. lpp.) ir uzsvērusi, ka finanšu iestādēm ir jāsniedz aizņēmējiem pietiekama informācija, lai tie varētu pieņemt lēmumus, būdami labi informēti un piesardzīgi, un tajā ir jāiekļauj informācija vismaz par to, kā maksājumus ietekmēs aizņēmēja dzīvesvietas dalībvalsts naudasvienības vērtības būtisks samazinājums un ārvalsts procentu likmes palielināšanās (A ieteikums – Aizņēmēju risku izpratne, 1. punkts) (spriedums, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* u.c., C-186/16, EU:C:2017:703, 49. punkts).

75 Konkrētāk, aizdevuma ņēmējam, pirmkārt, ir jābūt skaidri informētam par to, ka, noslēdzot ārvalstu valūtā izteiktu aizdevuma līgumu, viņš sevi pakļauj maiņas kursa riskam, kas, iespējams, būs tam ekonomiski grūti pārvarams, ja kritīsies naudasvienības, kurā viņš gūst ienākumus, vērtība attiecībā pret ārvalstu valūtu, kurā aizdevums tika piešķirts. Otrkārt, tirgotājam, šajā gadījumā bankai, ir

jāizklāsta iespējamās valūtas maiņas likmju izmaiņas un aizdevuma līgumu ārvalsts valūtā slēgšanai raksturīgie riski (šajā nozīmē skat., spriedumu, 2017. gada 20. septembris, *Andriciuc* u.c., C-186/16, EU:C:2017:703, 50. punkts).

76 Visbeidzot, kā ir precizēts Direktīvas 93/13 divdesmitajā apsvērumā, patērētājam būtu jādod iespēja faktiski iepazīties ar visiem līguma noteikumiem. Proti, informācija, kas sniegta laicīgi pirms līguma noslēgšanas, par līguma nosacījumiem un šādas noslēgšanas sekām patērētājam ir ļoti būtiska, lai izlemtu, vai viņš vēlas tikt līgumiski saistīts ar tirgotāju, piekrītot tā iepriekš sagatavotajiem nosacījumiem (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2014. gada 30. aprīlis, *Kásler* un *Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, 70. punkts un tajā minētā judikatūra).

77 Šajā gadījumā, ņemot vērā iepriekš minēto, tiesai ir jāņem vērā tostarp, ka apstrīdētajā aizdevuma līgumā ir 10. punkts "Deklarācija par riska apzināšanos", kura formulējums tika izklāstīts šā sprieduma 19. punktā, lasot to kopsakarā ar iespējamo pirms šā līguma noslēgšanas sniegto papildinformāciju. Šajā pēdējā aspektā no Tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem izriet, ka aizdevuma ņēmēji saņēma tostarp papildinformācijas dokumentu par maiņas risku, kurā bija konkrēti riska aprēķina piemēri, ja Ungārijas forinta vērtība mazinātos attiecībā pret Šveices franku, bet tas tomēr ir jāpārbauda iesniedzējtiesai.

78 Ņemot vērā iepriekš minēto, uz trešo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka prasība, lai līguma noteikums būtu izteikts skaidri un saprotami, liek finanšu iestādēm sniegt aizņēmējiem pietiekamu informāciju, lai tie varētu pieņemt lēmumus, būdami piesardzīgi un labi informēti. Šajā ziņā šī prasība nozīmē, ka noteikums par maiņas risku patērētājam ir jāsaprot ne vien no formālā un gramatiskā viedokļa, bet arī attiecībā uz tā konkrēto nozīmi tādējādi, ka vidusmēra patērētājam, kas ir samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs, ir jāspēj ne vien apzināties valsts naudasvienības vērtības samazinājuma iespējamība attiecībā pret ārvalstu valūtu, kurā līgums ir noslēgts, bet arī novērtēt šāda noteikuma iespējami nozīmīgās ekonomiskās sekas attiecībā uz viņa finansiālajām saistībām.

Par ceturto jautājumu

79 Ar ceturto jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/13 4. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā ir noteikts, ka līguma noteikumu skaidrība un saprotamība ir novērtējama, līguma noslēgšanas brīdī atsaucoties uz visiem ar tā noslēgšanu saistītajiem apstākļiem un visiem pārējiem līguma noteikumiem, lai gan daži no šiem noteikumiem ir atzīti vai tiek uzskatīti par negodīgiem un valsts likumdevējs tos pēc tam ir atcēlis.

80 No Direktīvas 93/13 4. panta 1. punkta formulējuma izriet, ka, lai situācijā, kad attiecīgais noteikums skar līguma galvenā priekšmeta definīciju, novērtētu, vai šis noteikums ir izteikts skaidri un saprotami šīs pašas direktīvas 4. panta 2. punkta nozīmē, ir jāņem vērā tostarp visi līgumā tā noslēgšanas brīdī esošie noteikumi, ja tieši tajā brīdī patērētājs nolemj, ka vēlas sevi līgumiski saistīt ar tirgotāju, piekrītot tā iepriekš sagatavotiem nosacījumiem.

81 Kas attiecas uz pamatlietu, no tā izriet, ka sekojoša Likumu *DH* 1, *DH* 2 un *DH* 3 stāšanās spēkā, tiem obligāti un *ex tunc* grozot atsevišķus apstrīdētajā aizdevuma līgumā esošus noteikumus, nav neviens no apstākļiem, kas iesniedzējtiesai jāņem vērā, novērtējot noteikuma par maiņas kursa risku pārskatāmību.

82 No tā izriet, ka iesniedzējtiesai ir jāņem vērā visi pamatlietas apstākļi, kas pastāvēja līguma noslēgšanas brīdī.

83 Tādēļ uz ceturto jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 4. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā ir noteikts, ka līguma noteikumu skaidrība un saprotamība ir jānovērtē, atsaucoties uz visiem līguma slēgšanas brīdī esošajiem apstākļiem, kā arī uz citiem līguma noteikumiem, neraugoties uz to, ka atsevišķi no šiem noteikumiem ir atzīti vai tiek uzskatīti par negodīgiem un tādēļ valsts likumdevējs tos vēlāk ir atcēlis.

Par piekto jautājumu

84 Ar piekto jautājumu iesniedzējtiesa būtībā jautā, vai Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai pēc savas ierosmes patērētāja kā prasītāja vietā piekrīt noteikt līguma, ko tas ir noslēdzis ar tirgotāju, noteikumu iespējamo negodīgo raksturu.

85 Saskaņā ar Direktīvas 93/13 6. panta 1. punktu dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti līgumā, kuru ar patērētāju noslēdzis pārdevējs vai piegādātājs, nav saistoši patērētājam atbilstoši valsts tiesību aktiem un līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem.

86 Turklāt no Direktīvas 93/13 7. panta 1. punkta, lasot to kopsakarā ar tās divdesmit ceturto apsvērumu, izriet, ka dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka to tiesu vai administratīvo iestāžu rīcībā ir adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu piemērošanu patērētāju līgumos. Šajā ziņā Tiesa ir atgādinājusi par sabiedrisko interešu aizsargāt patērētājus, kas ir nevienlīdzīgā situācijā attiecībā pret tirgotāju, raksturu un nozīmi (spriedums, 2018. gada 31. maijs, *Sziber*, C-483/16, EU:C:2018:367, 33. punkts un tajā minētā judikatūra).

87 Ir jāatgādina, ka, ņemot vērā iepriekš minēto, valsts tiesai pēc savas ierosmes ir jānovērtē, ja tai ir šim nolūkam nepieciešamie tiesību un faktu elementi, līguma noteikuma, kas ietilpst Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, negodīgais raksturs un, šādi rīkojoties, jāaizstāj līdzsvara starp patērētāju un tirgotāju trūkums (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 26. janvāris, *Banco Primus*, C-421/14, EU:C:2017:60, 43. punkts un tajā minētā judikatūra).

88 Šis valsts tiesas pienākums tika uzskatīts par vajadzīgu, lai nodrošinātu efektīvu patērētāja aizsardzību, īpaši ņemot vērā ievērojamo risku, ka viņš var nezināt savas tiesības vai to īstenošanā var sastapties ar grūtībām (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 17. maijs, *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen*, C-147/16, EU:C:2018:320, 31. punkts un tajā minētā judikatūra).

89 Turklāt Tiesa ir nospriedusi, ka, ņemot vērā sabiedrības interešu, uz kurām ir balstīta patērētājiem ar Direktīvu 93/13 piešķirtā aizsardzība, raksturu un nozīmi, šīs direktīvas 6. pants ir jāuzskata par normu, kas ir ekvivalenta valsts normām, kurām valsts tiesību sistēmā ir sabiedriskās kārtības normu statuss (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2018. gada 17. maijs, *Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen*, C-147/16, EU:C:2018:320, 35. punkts un tajā minētā judikatūra).

90 No tā izriet, ka pienācīga aizsardzība Direktīvā 93/13 prasa, ka, ja valsts tiesas rīcībā ir šim nolūkam nepieciešamie juridiskie un faktiskie elementi, tā pēc savas ierosmes, tajā skaitā attiecīgā gadījumā patērētāja kā prasītāja vietā norāda uz, iespējams, negodīgiem noteikumiem starp tirgotāju un patērētāju noslēgtajā līgumā.

91 No tā izriet, ka uz piekto jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai pēc savas ierosmes patērētāja kā prasītāja vietā ir jānorāda līguma noteikuma iespējamais negodīgais raksturs, ja tās rīcībā ir šim nolūkam nepieciešamie juridiskie un faktiskie elementi.

Par tiesāšanās izdevumiem

92 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (otrā palāta) nospriež:

1) **Jēdziens "noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās", kas ir ietverts Padomes Direktīvas 93/13/EEK (1993. gada 5. aprīlis) par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 3. panta 1. punktā, ir jāinterpretē tādējādi, ka tas attiecas tostarp uz līguma noteikumu, kas grozīts ar obligātu valsts tiesību normu, kas pieņemta pēc līguma noslēgšanas ar patērētāju un kuras mērķis ir aizstāt spēkā neesošu noteikumu šajā līgumā.**

2) **Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka šīs direktīvas piemērošanas joma neattiecas uz noteikumiem, kas atspoguļo obligātas valsts tiesību normas un kas iekļauti pēc aizdevuma līguma noslēgšanas ar patērētāju un kuru mērķis ir aizstāt spēkā neesošu līguma noteikumu, nosakot Ungārijas Nacionālās bankas fiksētu maiņas kursu. Tomēr tāds noteikums par maiņas kursa risku, par kādu ir pamatlieta, atbilstoši šim noteikumam nav izslēgts no šīs piemērošanas jomas.**

3) **Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka prasība, lai līguma noteikums būtu izteikts skaidri un saprotami, liek finanšu iestādēm sniegt aizņēmējiem pietiekamu informāciju, lai tie varētu pieņemt lēmumus, būdami piesardzīgi un labi informēti. Šajā ziņā šī prasība nozīmē, ka noteikums par maiņas risku patērētājam ir jāsaprot ne vien no formālā un gramatiskā viedokļa, bet arī attiecībā uz tā konkrēto nozīmi tādējādi, ka vidusmēra patērētājam, kas ir samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs, ir jāspēj ne vien apzināties valsts valūtas vērtības samazinājuma iespējamība attiecībā pret ārvalstu valūtu, kurā līgums ir noslēgts, bet arī novērtēt šāda noteikuma iespējami nozīmīgās ekonomiskās sekas attiecībā uz viņa finansiālajām saistībām.**

4) **Direktīvas 93/13 4. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tajā ir noteikts, ka līguma noteikumu skaidrība un saprotamība ir jānovērtē, atsaucoties uz visiem līguma slēgšanas brīdī esošajiem apstākļiem, kā arī uz citiem līguma noteikumiem, neraugoties uz to, ka atsevišķi no šiem noteikumiem ir atzīti vai tiek uzskatīti par negodīgiem un tādēļ valsts likumdevējs tos vēlāk ir atcēlis.**

5) **Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts un 7. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka valsts tiesai pēc savas ierosmes patērētāja kā prasītāja vietā ir jānorāda līguma noteikuma iespējamais negodīgais raksturs, ja tās rīcībā ir šim nolūkam nepieciešamie juridiskie un faktiskie elementi.**

[Paraksti]